

Plejeplan for Sengeløse Mose

Del I. Redegørelse

2017-2022

**Høje-Taastrup
Kommune**

Plejeplan for Sengeløse Mose, del I. Redegørelse
Feltarbejde og fotos: Eigil Plöger
Tekst: Eigil Plöger
Fotos © AGLAJA

AGLAJA

v. Eigil Plöger
Damvej 16, Endeslev
4652 Hårlev
www.aglaja.dk

Vedtaget på byrådsmødet d. 28. november 2017.

Indholdsfortegnelse

Sammenfatning	4
1. Redegørelse	4
1.1 Områdets beliggenhed	4
1.2 Plejeplanens formål og baggrund	5
1.3 Plejeplanens principper	6
1.4 Hvad må man ?	6
2. Områdets administrative status	7
2.1 Områdets administrative status	7
2.2 Fredningskendelsen.....	7
2.3 Offentlighedens plejeret.....	9
3. Andre lovområder	10
3.1. Naturbeskyttelsesloven.....	10
3.1.1. Naturtyper omfattet af lovens § 3.....	10
3.1.2. Naturbeskyttelseslovens adgangsbestemmelser	11
3.1.3. Kirkebyggelinje	11
3.2 Miljømålsloven og Habitatdirektivet	11
3.2.2 Bilag IV-arter.....	13
3.3 Planloven	14
3.4 Andre arealudpegninger	14
3.5 Museumsloven.....	14
3.6 Indsatsplan for bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo	15
4. Områdets naturværdier og udnyttelse	16
4.1 Geologi og landskab	16
4.2 Arkæologi og kulturhistorie.....	16
4.3 Biologi	16
4.4 Erhvervsmæssige interesser	18
4.5 Rekreativ udnyttelse.....	19
4.6 Tekniske anlæg.....	19
4.7 Hittidig pleje	19
5. Referencer	21
Bilag 1 Fredningsbestemmelser	23
Bilag 2 Beskrivelse af Habitatnaturtyper	38
Bilag 3 Ordforklaring	42
Bilag 4. Fredningsnævnets afgørelse af 14. juni 2017.....	43
Kortbilag 1. Matrikelkort	46
Kortbilag 2. Kortlægning af habitatnaturtyper.....	47

Sammenfatning

Sengeløse Mose er fredet i 2007, og med fredningen følger et krav om udarbejdelse af en 5-årig plejeplan. Sengeløse Mose er samtidig en del af et Natura 2000-område, der ligeledes inkluderer Vasby Mose. Målsætninger og overordnede handlinger for Natura 2000-området er fastlagt i den statslige Natura 2000 plan. Plejeplanen er nødvendig for at kommunen kan opfylde de statslige Natura 2000 mål og de internationale krav.

Plejeplanen er et forvaltningsredskab, der skal sikre og udbygge naturværdierne i Sengeløse Mose. Målet er gennem pleje at bevare og fremme mosaiknatur af lysåbne afgræssede kær og enge (se ordforklaring Bilag 3), tilgroende moser, rørskov, naturskov mm samt et hertil hørende varieret dyre- og planteliv.

For private og offentlige ejere af arealer inden for fredningen gælder, at plejeplanen giver plejemyndigheden som er Høje-Taastrup Kommune ret, men ikke pligt til at udføre den pleje, som er beskrevet i plejeplanen. Ønskes der foretaget ændringer og tiltag som ikke er beskrevet i plejeplanen, skal der søges om dispensation fra Fredningsnævnet.

Ønsker ejer selv at forestå den i plejeplanen beskrevne pleje på egne arealer, aftales dette med plejemyndigheden. Plejeplanen er bindende for lodsejere for hvilken pleje (driftsform, dyrerace mm), der kan udføres på arealerne. I forbindelse med fredningen er der udbetalt erstatning for den rådighedsindskrænkning, som fredningen har medført på arealerne.

Læsevejledning:

Plejeplanen er inddelt i to separate dele:

Redegørelse – del I.

Kapitel 1-3 i denne rapport omhandler fredningen og de lovområder, som Sengeløse Mose er omfattet af. Kapitel 4 beskriver områdets værdier og anvendelse.

Plejebeskrivelse – del II.

I plejedelens kapitel 1 sættes målsætning og prioritering for plejeområderne, ligesom forskellige plejemetoder beskrives og vurderes. Kapitel 2 beskriver de enkelte plejeområder detaljeret, samt beskriver de konkrete plejeanvisninger for plejeområderne. Dette er ligeledes sammenfattet i et oversigtligt plejeskema, bagerst i rapportens del II (Bilag 4), som er et af flere bilag til plejeplanen.

Øvrige bilag udgøres af en ordforklaring, beskrivelse af habitatnaturtyper og fredningskendelse samt forskellige kortbilag.

1. Redegørelse

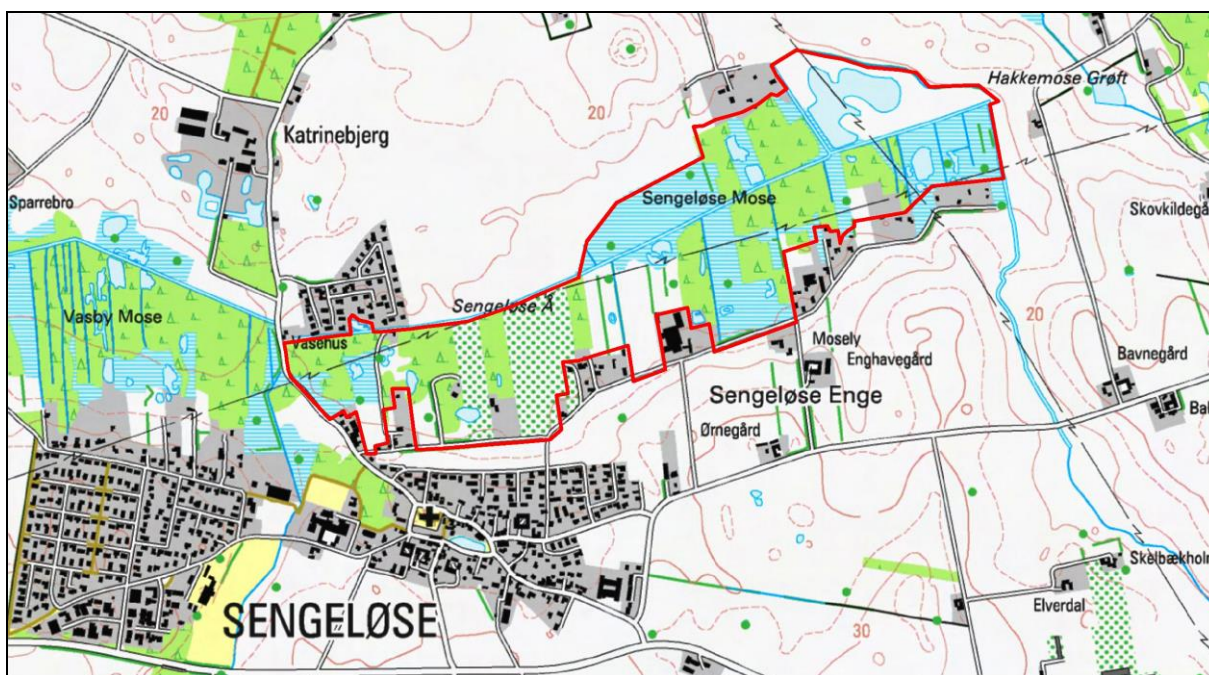
1.1 Områdets beliggenhed

Sengeløse Mose, der er beliggende nordøst for Sengeløse By i Høje-Taastrup

Kommune (se Kort 1), blev fredet i 1968. En fredning, der blev revideret og udvidet med endelig afsagt kendelse i 2007. Den nye fredning har skabt mulighed for at udarbejde en samlet plejeplan for det fredede område. Plejeplanen dækker hele det fredede område.

1.2 Plejeplanens formål og baggrund

Plejeplanen skal medvirke til at sikre at fredningens formål opretholdes. Formålet med plejeplanen for det fredede område er at sikre en langsigtet forvaltning, der bevarer og udvikler de værdier, som området indeholder. I plejeplanen beskrives de metoder, der kan styre naturens udvikling mod et ønsket mål. Naturpleje er en grundlæggende forudsætning for at forhindre tilgroning af de lysåbne naturtyper som f.eks. rigkær (se ordforklaring) og tidvis våd eng og dermed bevare en lang række dyre- og plantearter. Plejeplanen tager udgangspunkt i områdets tilstand, beliggenhed, anvendelse, ønsker om naturindhold m.v.

Kort 1. Det fredede område, Sengeløse Mose, som plejeplanen dækker.

Plejeplanen er udarbejdet med det mål, at den er handlingsorienteret og fleksibel, samtidig med at den hjælper med til at skabe overblik over indsatsen i det fredede område i overensstemmelse med fredningsbestemmelserne.

Målet med plejeplanen er dermed at sikre de biologiske og landskabelige værdier, der er knyttet til Sengeløse Mose. Samt tillige at overholde de internationale forpligtigelser i forhold til Natura 2000-området. For at kunne målrette plejeplanen mod dette anvendes en metode, hvor eksisterende og potentielle naturværdier i området registreres og beskrives. Kortlægningen vil primært basere sig på en række nyere besigtigelser foretaget af kommunen samt på de data, der fremgår af referencelisten.

Høje-Taastrup Kommune har udarbejdet notater vedrørende plejeprioriteringer i Sengeløse Mose og kortlægning af potentiel habitatnatur i mosen /7,18/. Kommunen har nu udarbejdet en plejeplan ud fra viden om tilstanden i Sengeløse Mose og med baggrund i, at Natura 2000-plan og – handleplan for området i mellemtiden er udarbejdet og vedtaget. Trusler bl.a. i form af tilgroning, forurening med næringsstoffer, uhensigtsmæssig hydrologi og invasive arter beskrives og vurderes i plejeplanen for at kunne målrette plejen.

Plejeplanen indeholder desuden en beskrivelse af bindinger i området og inddragelse af tidligere indsamlet viden. Planen klarlægger behovet for pleje og giver konkrete anvisninger for drift i de enkelte plejeområder. Hermed skal plejeplanen ifølge fredningen redegøre for de plejeforanstaltninger, anlægsarbejder og eventuelle ændringer i almenhedens adgangsret, som påtænkes udført i de følgende højst fem år.

Denne plejeplan har været i høring i perioden 19. juni til 14. august 2015 samtidig med plejeplan for Vasby Mose. Plejeplan for Vasby Mose blev vedtaget marts 2016. De indkomne bemærkninger til plejeplan for Sengeløse Mose er blevet behandlet og er indarbejdet i det omfang, at forholdene er i overensstemmelse med fredningens formål. Kommunen har vurderet, at et forhold om jagtinteresser og naturplejedrift inden for to konkrete plejeområder, har krævet forelæggelse for Fredningsnævnet. Fredningsnævnet har den 14. juni 2017 meddelt tilladelse til gennemførelse af den forelagte plejeplan for Sengeløse Mose uden ændringer. Fredningsnævnets afgørelse er vedlagt som bilag til plejeplanen, Bilag 4. Plejeplanen træder i kraft i 2017 og gælder i 5 år fra byrådets vedtagelse.

1.3 Plejeplanens principper

Plejeplanen bygger på følgende principper:

- Plejeplanens fokus er at sikre og udvikle de biologiske værdier i området
- Plejeplanen må ikke være i strid med Natura 2000-planen
- Plejen skal tage udgangspunkt i eksisterende forhold og sigte mod en mosaik af naturtyper og et varieret dyre- og planteliv
- Plejeindgreb, både førstegangspleje og kontinuert pleje, skal tage størst muligt hensyn til eksisterende dyre- og planteliv
- Plejeplanen udstikker de rammer inden for hvilken plejen kan ske
- Plejen skal understøtte de landskabelige værdier og udsigter

1.4 Hvad må man ?

Fredningen er restriktiv, og der må eksempelvis ikke ske træfældning, buskrydning, hegning, jordbearbejdning, tilsåning, nyplantning, deponering eller afbrænding. Såfremt Høje-Taastrup Kommune som plejemyndigheden ønsker at forbedre levestederne for dyr og planter, kan dette gennemføres uanset fredningens forbudsbestemmelser, når det er beskrevet i plejeplanen.

Plejeplanen er et forvaltningsredskab, der skal leve op til fredningens formål.

Planen angiver rammerne for naturpleje. Detaljerne om den konkrete naturpleje gennemføres i dialog med den enkelte lodsejer forud for plejetiltaget gennemføres i marken. Plejemyndigheden kan gennemføre tiltagene i det tempo, der er ressourcer til det.

For private og offentlige ejere af arealer inden for fredningen gælder, at plejeplanen giver plejemyndigheden ret men ikke pligt til de nævnte plejetiltag, som er beskrevet under plejeområderne. Ønskes der foretaget ændringer og tiltag som ikke er beskrevet i plejeplanen, skal der søges om dispensation fra Fredningsnævnet. Plejeindgreb vil normal ikke kræve dispensation efter Naturbeskyttelseslovens § 3, når de udføres i overensstemmelse med plejeplanen for området.

Ønsker ejer selv at forestå den i plejeplanen beskrevne pleje på egne arealer, aftales dette med plejemyndigheden, som er Høje-Taastrup Kommune

2. Områdets administrative status

2.1 Områdets administrative status

Sengeløse Mose er fredet ved Naturklagenævnets kendelse d. 30. oktober 2007. Fredningen omfatter ca. 77 ha, der langt overvejende er naturarealer eller tidligere dyrkede arealer.

Indenfor det fredede område er der i alt 52 matrikler med 34 lodsejere. Matrikelkort – Kortbilag 1. Matriklerne ligger syd for Sengeløse Å som smalle parceller mellem åen i nord og Hultoften og Enghavegårdsvej i syd. Specielt på strækningen mellem sidstnævnte og åen er parcellerne meget smalle (20-25 m). Nord for Sengeløse Å er parcellerne gennemgående større og uregelmæssige i form.

2.2. Fredningskendelsen.

Baggrunden for den oprindelige fredningen i 1968 var ønsket om at bevare mosens botaniske værdier, og mosen blev fredet som en "status-quo"-fredning.

Der blev af Københavns Amt i 2000 udarbejdet en rammeplan for Vestegnens moser, og udgangspunktet for planen er at søge at knytte områdets mange og forskelligartede interesser sammen samt at styrke de biologiske spredningsmuligheder i området ved naturgenopretning og naturpleje. Derfor rejste Amtet i 2002 fornyet fredningssag for Sengeløse Mose for at sikre de botaniske værdier i mosen, bl.a. ved at "modernisere" fredningens muligheder for naturpleje.

Den daværende fredning omfattede 56 ha og det nye fredningsforslag, der oprindeligt omfattede 86 ha, indebar en arealmæssig forøgelse med næsten 50 %. Ved Naturklagenævnets afgørelse i 2007 reduceredes det fredede areal til de nuværende ca. 77 ha, idet hovedparten af haver og havelignende arealer blev taget ud af fredningen.

Fredningen er overvejende en biologisk fredning, der har følgende formål:

- *at beskytte og forbedre områdets biologiske og landskabelige værdier*
- *at bevare og forbedre mulighederne for den sjældne kalkoverdrevsflora*
- *at skabe mulighed for ny natursti*
- *at sikre overholdelsen af Danmarks internationale traktatmæssige forpligtelser til at beskytte naturen, herunder områdets status som EF-habitatområde*

Indenfor hele det fredede område gælder en række generelle retningslinjer der direkte har indflydelse på den naturforvaltning plejemyndigheden eller lodsejeren har mulighed for at udføre indenfor fredningen:

- *der må ikke foretages ændringer i terræn, i vandstandsforhold eller ændringer i de nuværende vegetationsforhold, og der må ikke opføres bebyggelse eller etableres andre anlæg.*
- *der må ikke ske træfældning, buskrydning, hegning, jordbearbejdning, tilsåning, nyplantning, deponering eller afbrænding*
- *anvendelse af kunstgødning og sprøjtemidler samt fodring af andefugle er ikke tilladt*
- *opgravning af vilde planter er ikke tilladt*
- *opsætning af skilte er ligeledes ikke tilladt*
- *når nåletræsbeplantninger afdrives, skal en eventuel genbeplantning ske med en træart, der kan godkendes af plejemyndigheden.*

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra fredningsbestemmelserne, såfremt det ansøgte ikke vil stride mod fredningens formål.

Fredningsområdet er inddelt i tre delområder (se Kort 2), hvor delområde 1 omfatter de beboelses- og jordbrugsområder, delområde 2 udgør græsningsområder (aktuelle og potentielle), og endelig udgøres delområde 3 af sumpskog, moser og andre naturområder.

Følgende særbestemmelser gælder i de enkelte delområder:

- *i delområde 1 kan eksisterende lovlige anvendelse fortsætte. Træfældning, rydning af buske, tilsåning og anvendelse af gødnings- og sprøjtemidler er tilladt uden kommunens godkendelse*
- *i delområde 2 skal eksisterende græsningsarealer bevares og udvides for at genskabe det historiske eng- og overdrevslandskab. I delområdet kan træfældning og hegning ske i overensstemmelse med den til enhver tid gældende plejeplan, der skal detaljere placering, materiale- og farvevalg af hegn og læskure til dyr*
- *i delområde 2 skal plejemyndigheden sikre, at beplantning som plante-skole, frugtplantage eller gartneri på matriklerne 3h, 5k, 10k og 17c Sengeløse By, Sengeløse afdrives og græsareal etableres inden for en frist på 5 år. Afdrivningen af fremmede beplantninger kan påbegyndes forud for udarbejdelse af plejeplan.*
- *indenfor særlige områder i delområde 2 og 3 (15g, 16f, 7d og 4c Sengeløse By, Sengeløse samt 2a, 3p og 18 Katrinebjerg Hgd, Sengeløse)*

kan græsningstrykket reguleres gennem plejeplanen, svarende til et maksimalt græsningstryk på ½ ungdyr pr. ha i perioden 15. maj – 15. oktober. Afgræsning med får og heste er muligt i delområde 2.

- for delområde 3 gælder, at ikke-hjemmehørende træ- og plantevegetation kan fjernes i overensstemmelse med plejeplanen

Efter fredningens § 4 skal plejemyndigheden, Høje-Taastrup Kommune, udarbejde en plejeplan. Den første skal gælde for maksimalt 5 år, de følgende kan gælde for op til 10 år af gangen.

Plejeplanen kan indeholde bestemmelser om tiltag, der vil forbedre forholdene for dyre- og plantelivet i mosen eller som tjener til at opretholde eller forbedre de landskabelige og kulturhistoriske værdier.

2.3 Offentlighedens plejeret

Naturpleje skal sikre, at fredningens formål sikres. I fredningens § 4 om naturpleje, henvises til Miljøministeriets gældende bekendtgørelse nr. 924 af 27/06/2016 om pleje af fredede arealer, og tilsyn. Bekendtgørelsen indeholder bestemmelser om, at kommunalbestyrelsen har adgang og ret til, at gennemføre plejeforanstaltninger på privatejede fredede arealer. Der er alene tale om en ret og ikke en pligt til at udføre pleje.

Der er i forbindelse med fredningen af Sengeløse Mose udbetalt erstatninger til lodsejere for de rådighedsindskrænkninger, som fredningen måtte medføre, samt for de gener evt. naturpleje må afstedkomme.

Kort 2. Frednings kendelsens delområder 1-3. Gult skraverede områder er arealer, hvor afgræsningen kan begrænses i plejeplanen.

3. Andre lovområder

3.1. Naturbeskyttelsesloven.

3.1.1. Naturtyper omfattet af lovens § 3

Af de ca. 77 ha store fredede område er knap 2/3 omfattet af Naturbeskyttelseslovens bestemmelser i § 3 (beskyttede naturtyper, se Kort 3). Det svarer til 48 ha, hvoraf mose, eng, overdrev og søer udgør hhv. 25 ha, 15 ha, 4½ ha og 3½ ha.

Naturområderne er i det omfang, de er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3, beskyttet mod tilstandsændringer. § 3-beskyttelsen indebærer, at man eksempelvis ikke må beplante, gødske eller opdyrke en § 3-eng uden forudgående dispensation fra § 3-myndigheden, dvs. kommunen. Et areal der er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 er fx ikke beskyttet mod naturlig tilgroning. På arealer med landbrugspligt skal rydningspligten overholdes af lodsejer; jævnfør "Bekendtgørelse nr. 637 af 10. juni 2010 om jordressourcens anvendelse til dyrkning og natur"

Hovedparten af de knap 30 ha, der ikke er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3 udgøres af tidligere agerjord, kulturgræsmarker, tilplantninger eller beboelses- og havelignede arealer.

Kort 3. Vejledende registrering af beskyttede naturtyper i Sengeløse Mose.

3.1.2. Naturbeskyttelseslovens adgangsbestemmelser

Lovens § 24 giver offentligheden adgang til uindhegnede udyrkede arealer, hvis man kan komme lovligt dertil. Lovlig adgang kan være fra offentlig vej eller via en markvej. Efter loven er der således adgang til hovedparten af det fredede område.

Fredningen åbner mulighed for etablering af en natursti med forbindelse fra den private fællesvej ved Frederiksholms Sidevej langs vest- og sydgrænsen af Sjællandsfolden (matr.nr. 2a og 18) til den eksisterende natursti langs Hakkemose Grøft fra Sengeløse Å til Enghavegårdsvej, samt en stiforbindelse mellem Birkevejskvarteret og Engbrinken.

Plejemyndigheden kan begrænse og regulere offentlighedens adgang til Sengeløse Mose af hensyn til plante og dyreliv.

3.1.3. Kirkebyggelinje

I det sydvestligste hjørne af fredningen ligger godt 2½ ha indenfor kirkebyggelinjen (Naturbeskyttelseslovens § 19). Kirkebyggelinjen ligger i en radius på 300 meter omkring Sengeløse Kirke.

Formålet med kirkebyggelinjen er at beskytte kirker, der ligger mere eller mindre frit i landskabet, mod at der opføres bebyggelse højere end 8,5 meter, der virker skæmmende i forhold til kirken.

3.2 Miljømålsloven og Habitatdirektivet

3.2.1 Natura 2000

Godt halvdelen af det fredede område er beliggende i Natura 2000-område (se Kort 4). Mod nordøst og mod sydvest ligger ca. 34 ha, der ikke er i Natura 2000-område nr. 140 benævnt Vasby og Sengeløse Mose. Natura 2000-området er identisk med Habitatområde H124 med samme navn.

Natura 2000-området indeholder godt 1½ ha i Sengeløse Mose, der ikke er omfattet af gældende fredning.

Natura 2000-området består af to store moser (Vasby Mose og Sengeløse Mose) og udgør i alt 109 ha. Moserne er vigtige botaniske lokaliteter, og har tidligere været udnyttet til græsning og høslæt samt under og efter krigen til tørvegravning.

Natura 2000-området er udpeget for at bevare en række sjældne og karakteristiske naturtyper, kaldet habitatnaturtyper (Tabel 1). I Vasby Mose er de mest værdifulde og veludviklede af habitatnaturtyper rigkær og tidvis våd eng., Beskrivelse af habitatnaturtyperne fremgår af Bilag 3. Derudover indgår 2 arter af vindelsnegle på udpegningsgrundlaget samt stor vandsalamander.

Kort 4. Det fredede område i Sengeløse Mose i forhold til afgrænsningen af Natura 2000-området (turkis). Sidstnævnte område fortsætter mod vest ind i Vasby Mose.

Den del af Sengeløse Mose, der er beliggende i Natura 2000-området, er omfattet af den bindende statslige plan for området – "Natura 2000-plan 2010-2015. Vasby Mose og Sengeløse Mose, Natura 2000-område nr. 140, Habitatområde H124" /17/. Natura 2000-planen er forpligtende på internationalt niveau og skal sikre gunstig bevaringsstatus for arter og naturtyper på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. Den statslige plan revideres løbende og i samme takt følge revision af den kommunale handleplan indtil gunstig bevaringsstatus er opnået.

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 124		
Naturtyper:	Kransnålalge-sø (3140)	Næringsrig sø (3150)
	Vandløb (3260)	Kalkoverdrev* (6210)
	Tidvis våd eng (6410)	Hængesæk (7140)
	Kildevæld* (7220)	Rigkær (7230)
	Skovbevokset tørvemose* (91Do)	Elle- og askeskov* (91E0)
Arter:	Skæv vindelsnegl (1014)	Sumpvindelsnegl (1016)
	Stor vandsalamander (1166)	

Tabel 1. Naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, der inkluderer Sengeløse Mose /17/.

Natura 2000-planen, der indeholder en beskrivelse af området og status for arter og naturtyper på udpegningsgrundlaget, opstiller desuden såvel generelle som konkrete målsætninger, der fastsætter de langsigtede mål for naturtyper og arter. Tilsvarende rummer Natura 2000-planen et indsatsprogram, der afstikker både generelle som konkrete retningslinjer. Disse forpligtigelse krav er indarbejdet i plejeplanen.

Retningslinjerne i det generelle indsatsprogram siger bl.a.

- *Der sikres den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi i rigkær (7230), hængesæk (7140), og tidvis våd eng, (6410). Det skal undersøges nærmere, hvor der er behov for at skabe mere hensigtsmæssig hydrologi i skovnaturtyperne og disse steder sikres den for skovnaturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi.*
- *De terrestriske naturtyper skal sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje, og vandløb med vandplanter sikres gode fysiske og kemiske forhold samt kontinuitet. Indsatsen for vandløb løftes gennem vandplanen.*
- *Skovnaturtyperne sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje. I særlige tilfælde kan permanent ophør af drift i skovnaturtyper(urørt skov) være nødvendig for at opfylde direktivforpligtigelsen primært på arealer, som i forvejen i en længere periode har haft minimal eller ingen hugst.*
- *Der sikres velegnede levesteder for sump-vindelsnegl og skæv vindelsnegl.*
- *Invasive arter som kæmpe-bjørneklo skal bekæmpes og deres spredning skal forebygges.*

Natura 2000-planens konkrete retningslinjer siger:

- *Naturtyperne rigkær (7230) og tidvis våd eng (6410) udgør små og fragmenterede arealer. Derfor udvides og forbindes arealer med naturtyperne. Områderne udvides med nye græsningsområder af størrelsesordenen 3-6 ha så vidt muligt omkring arealerne med den højeste naturtilstand.*
- *Dræn søges sløjft på tidvis våd eng. Det sikres, at områderne ikke bliver oversvømmet af næringsrigt åvand (gælder alene Sengeløse Mose)*

Høje-Taastrup kommune har i 2012 udarbejdet en kommunal handleplan for Natura 2000-området /9/ - "Natura 2000-handleplan Vasby Mose og Sengeløse Mose, Natura 2000-område nr. 140, Habitatområde H124" .

Handleplanen indeholder en prioritering af kommunens forventede forvaltningsindsats i planperioden, 2013-2015, herunder en angivelse af mål og forventet effekt for de enkelte aktiviteter samt de forventede metoder og forvaltningstiltag, som handleplan-myndigheden vil tage i brug for at forbedre naturtilstanden eller fastholde gunstig bevaringsstatus.

Statens Natura 2000-plan og kommunens Handleplan er bindende. Dvs. at kommunen er forpligtet til at arbejde for at efterleve Natura 2000-planens målsætninger og i perioden 2013-2015 ansvarlig for at sikre gennemførelse af de aktiviteter, der er nævnt i Handleplanen. Kommunen prioriterer, at indsatserne sker ved frivillige aftaler.

3.2.2 Bilag IV-arter

Habitatdirektivet giver en række arter udvidet beskyttelse af deres yngle- og rasteområder. Denne beskyttelse gælder i modsætning for arterne på Bilag IV også udenfor Natura 2000-områderne. Arterne er opført på Habitatdirektivets Bilag IV og kaldes populært Bilag IV-arter. Dette omfatter eksempelvis alle arter af flagermus, enkelte planter og insekter samt flere paddearter.

Høje-Taastrup har gennemført en række registreringer af padder i Sengeløse Mose; senest i 2011, hvor Bilag IV-padderne Stor Vandsalamander og Spidssnudet Frø er registreret. Derudover findes med stor sandsynlighed en række arter af flagermus.

3.3 Planloven

I kommuneplan 2010 for Høje-Taastrup kommune /6/ indgår Sengeløse Mose i en række arealudpegninger. Kommuneplanens afsnit om arealanvendelse rummer bestemmelser og overordnede retningslinjer for anvendelse og udnyttelse af arealerne i kommunen. For Sengeløse Mose gælder bl.a. følgende udpegninger:

- området har landzonestatus
- området er udlagt til biologisk kerneområde
- mosen er udpeget som lavbundsareal
- en mindre del nord for Sengeløse å er udlagt i et område med kulturhistorisk værdi.
- mosen indgår i en del af et større areal udpeget som friluftsområde

En lille del af det nordvestligste hjørne af fredningen (en mindre sø) er omfattet af lokalplan 7.18 /4/ fra 2001, der har til formål at *"skabe en balance, hvor landsbyens (=Sengeløsedelen Birkevungen m.fl) identitet og historie respekteres uden at udviklingen sættes i stå"*

Høje-Taastrup Kommunes Lokalplan 7.05 fra 1979 /4/ ligger på kanten af fredningsgrænsen. Ifølge lokalplanen kan der bygges et sommerhus på hver matrikel indenfor en given byggelinie, og der kan plantes et beplantningsbælte. Lokalplanen omfatter 13 matrikler. Det omhandlede areal er næsten i sin helhed udtaget af fredningen fra 2007.

Lokalplan fra 2011 (Lokalplan 7.32) omhandler etablering af stresscenter på Ole Rømersvej 7-9. Arealet er beliggende op til det fredede areal.

3.4 Andre arealudpegninger

Sengeløse Mose er beliggende i et område med særlige drikkevandsinteresser.

3.5 Museumsloven.

Det lokale Kroppedal museum skal høres i forbindelse med eventuel ansøgning om terrænregulering herunder tørveskrab, naturgenopretning og etablering af publikumsfaciliteter.

Der findes ikke beskyttede jord- og stendiger efter Museumslovens § 29a inden for det område, plejeplanen dækker.

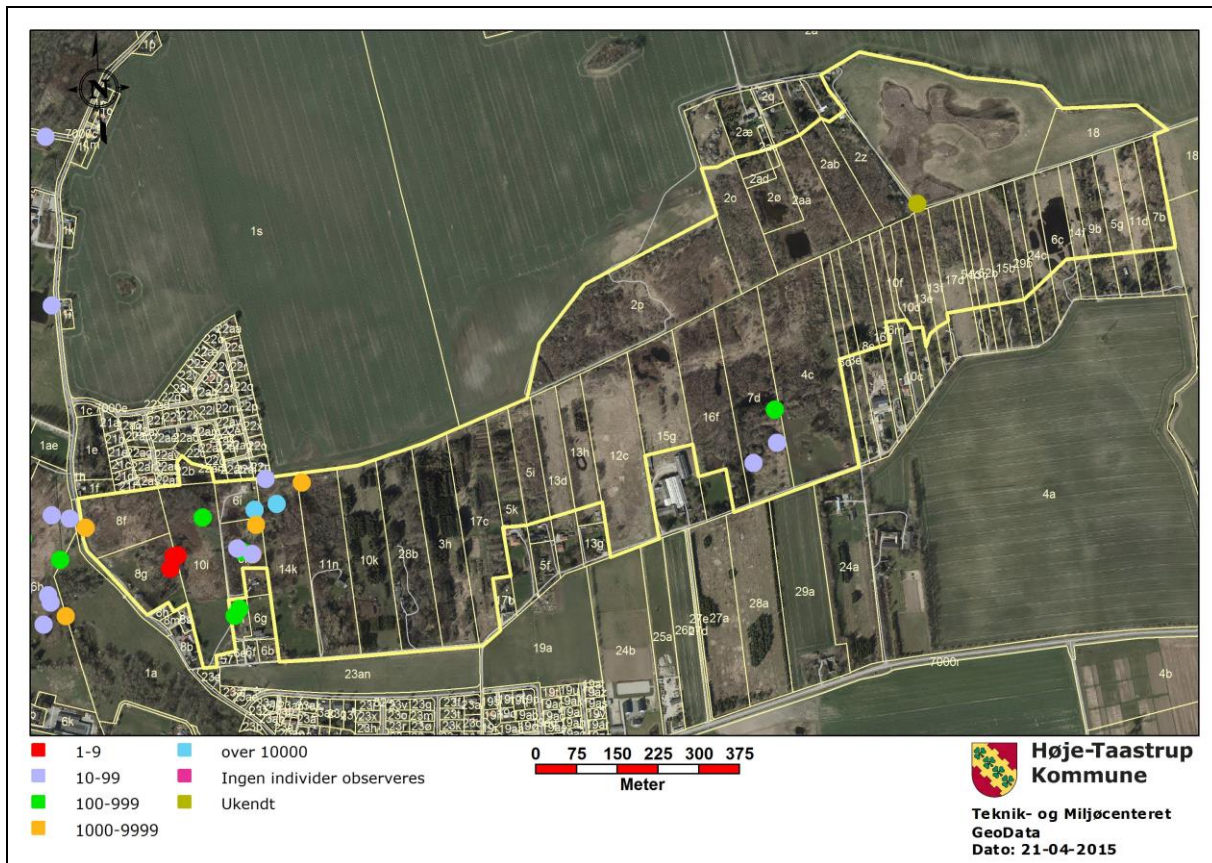
3.6 Indsatsplan for bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo

Høje-Taastrup Kommune har en indsatsplan til bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo. Indsatsplanen gælder for hele kommunen, såvel for privatejede som offentlige ejede arealer. Planen er udarbejdet med hjemmel i Lov om drift af landbrugsjorde. Forekomst af Kæmpe-Bjørneklo, som kommunen på nuværende tidspunkt har kendskab til kan ses på Kort 5.

Indsatsplanen betyder, at man som lodsejer har pligt til at bekæmpe Kæmpe-Bjørneklo på sin ejendom. Indenfor det fredede område er det efter fredningsbestemmelserne ikke tilladt at anvende sprøjtemidler.

Herudover er det generelt efter Naturbeskyttelseslovens § 3 ikke tilladt at anvende sprøjtemidler indenfor beskyttede naturtyper.

Det skal bemærkes, at Sildig Gyldenris, der ligeledes er en invasiv art, udgør et stor problem i Sengeløse Mose.

Kort 5. Foreløbig registrering af Kæmpe-Bjørneklo indenfor det fredede område i Sengeløse Mose, som kommunen pt. har kendskab til. Uanset om en bestand er registreret på kortet skal bjørneklobestanden bekæmpes.

4. Områdets naturværdier og udnyttelse

4.1 Geologi og landskab

Sengeløse Mose er en af flere ret tætliggende moser på Københavns Vestegnen. Mosestrøget består herudover af Vasby mose og Katrinebjerg Enge mod vest og mod øst af Porsemosen/Høholm, der delvist er beliggende i Egedal kommune.

Landskabet er præget af store moseområder, en mængde små vandløb, og en række velbevarede landsbyer, der er omkranset af marker. Sengeløse Mose er ca. 2 km lang og er øst-vest orienteret i en lavning i det omgivende svagt bølgende moræneterræn. Mosen adskilles fra Vasby Mose i vest ved en lav terræntærskel ved Cathrinebjergvej og i øst mod Høholm-Porsemose-området ved en lidt højere terræntærskel efter Hakkemose Grøft.

Sengeløse Mose er, dannet ved tørveophobning i vandfyldte lavninger, som er efterladt i perioden efter istidens afslutning. I de oprindelige søer fandtes mængder af muslinger og "kalkalger", der har været med til at skabe den kalkholdige søgytje, som er hovedforudsætningen for den specielle vegetation, der er knyttet til den kalkholdige bund.

4.2 Arkæologi og kulturhistorie

Der er i de nævnte moser gjort fund fra stenalderen; bl.a. en hjortetakøkse i Sengeløse Mose. Desuden er der indenfor de seneste år fundet et middelalderligt befæstet anlæg med navnet Bytteborg i den vestlige del af Sengeløse Mose. Der er tale om en borggård med en ydre borgbanke og en indre gårdbanke. Endvidere er der fundet en formation, der kan være en adgangsvej til borgen.

Mosen rummer desuden en mængde yngre kulturspor, der rækker et par hundrede år tilbage og vidner om landbrugsmæssig udnyttelse og tørvegravning. Den landbrugsmæssige udnyttelse bestod i afgræsning og høslæt. Endvidere var mosen et sted, hvor beboerne fra nærliggende landsbyer kunne hente brænde og gærdsel.

4.3 Biologi

Det fredede område, Sengeløse Mose, udgør en af de mest værdifulde botaniske lokaliteter på Sjælland. På de lysåbne områder i Sengeløse mose vokser der en stor rigdom af sjældne eller karakteristiske arter for stærk kalkpåvirket tørvejord.

Nord for Sengeløse Å ligger "Tjørnestykket" (matrikelnr. 2p Katrinebjerg Hgd, Sengeløse). Her er tørvelaget meget sparsomt eller manglende og jordbunden er ekstremt kalkpåvirket. Fra dette overdrevslignende areal kendes bl.a. Lav Tidsel, Lancetbladet Høgeurt, Sump-Hullæbe, Kødfarvet Gøgeurt, Hjertegræs, Djævelsbid og Pile-Alant. Især sidstnævnte er udbredt og danne store bestande her.

Syd for Sengeløse Å findes i samme ende af mosen rigkær, stedvis på mere tørveholdig bund, stedvis på stærk kalkpåvirket bund. I mosens vestende findes ligeledes udviklet rigkær med bl.a. Butblomstret Siv og Sort Pil.

Mosen rummer en mængde forskellige habitatnaturtyper (se Kortbilag 2) med veludviklet og karakteristisk vegetation. Følgende habitatnaturtyper er kortlagt:

- kransnålalgesøer, typekode 3140
- næringsrige søer med flydebladsvegetation, typekode 3150
- tidvis våd eng på kalk, typekode 6410
- rigkær, typekode 7230
- aske- og ellesump, typekode 91E0
- skovbevokset tørvemose (91D0)

De værdifulde naturtyper i mosen er meget påvirket af vandbevægelserne i mosen. Således er rigkær, aske- og ellesump og til dels tidvis våd eng afhængig af, at planterne vokser i jordbund, der er mættet med mineralrigt (kalkholdigt) vand og gerne det mest af året. Denne vandtilgang er betinget af opadgående grundvandsstrømme. Ændrede hydrologiske forhold - eksempelvis hvis de opadgående grundvandsstrømme reduceres eller lokalt forsvinder, eller hvis opstuvning af vand medfører mere eutrofe voksesteder - udgør trusler mod naturværdierne i mosen.

Høje-Taastrup kommune har derfor i 2014 iværksat en undersøgelse af jordbund og vandstandsforholdene i Vasby Mose og Sengeløse Mose /22/. Af undersøgelserne ses bl.a, at områder med mulighed for kalkholdig grundvandsbetingende oversvømmelser i sommerhalvåret kun i begrænset omfang er til stede i Sengeløse Mose, i modsætning til i Vasby Mose, hvor det er vidt udbredt.

Vintervåde og sommertørre forhold, som er fremherskende i dele af Sengeløse Mose, betinger forekomsten af habitatnaturtypen "tidvis våd eng". Ændrede nedbørsforhold i form af kraftige regnskyl kan imidlertid betyde, at regnvand ophobes som stående vand i mosen. Dette kan skyldes, at drænsystemet (underjordiske dræn og åbne grøfter) i mosen ikke er vedligeholdt i samme grad som tidligere, og bortledningen af vand fra mosen til Sengeløse Å sker meget dårligt eller i visse områder slet ikke. Såfremt vandet ikke kan komme videre fra Sengeløse Å kan det endvidere forekomme, at mosen er mere våd i længere perioder, som på sigt kan være u hensigtsmæssigt for fastholdelse og udvikling af den værdifulde natur.

Udover ovennævnte undersøgelser blev der i 2014 opsat vandføringsstationer i Spang Å og Sengeløse å. Stationerne indsamler oplysninger om vandafledningsmængder og om vandstand. Data skal bl.a. fremadrettet indgå i vurdering af eventuelle påvirkninger fra de omkringliggende vandindvindinger og mulige påvirkninger fra klimaforandringer og afledning af vand.

Med den fremtidige overvågning af grundvandssvingninger og afledning af vand indsamles detaljeret viden (datagrundlag), som er en forudsætning for, at der

kan vurderes, om der eventuelt kan være behov for at dispensere fra fredningen, hvis man ønsker at ændre drænforhold og afledning.

Sengeløse Mose rummer i kraft af sine mange forskellige naturtyper – eng, mose, sø, krat og skov – tillige et rigt og varieret dyreliv, der tæller flere fredede arter og Bilag IV-arter. Mosen rummer bl.a. store og livskraftige ynglebestande af Spidssnudet frø og Stor vandsalamander. Samlet er der registret 6 fredede paddearter i mosen og tillige en stor bestand af Snog.

Tilstedeværelsen af vådområder med tilhørende mosaik af krat og lysåbne arealer gør mosen til en værdifuld fuglelokalitet med bl.a. Nattergal, Bynkefugl, Rørhøg, Gråstrubet Lappedykker, Vandrikse, Blishøne, Grønbenet Rørhøne, Vibe, Engpiber, Pungmejsje, Sumpmejsje og Rørspurv.

Samlet betragtet er Sengeløse Mose biologisk meget værdifuld. Under beskrivelsen af de enkelte plejeområder findes en udbygget beskrivelse af områdernes biologiske værdier.

4.4 Erhvervsmæssige interesser

De erhvervsmæssige interesser i Sengeløse Mose er i dag meget begrænsede, idet der ikke sker nogen egentlig erhvervsmæssig udnyttelse af græsnings- og høslætsarealerne.

Efter 2. verdenskrig viser luftfoto fra 1954 (se nedenstående Kort 6), at mosen i høj grad blev udnyttet til afgræsning og høslæt.

Kort 6. Luftfoto over Sengeløse Mose fra 1954.

4.5 Rekreativ udnyttelse

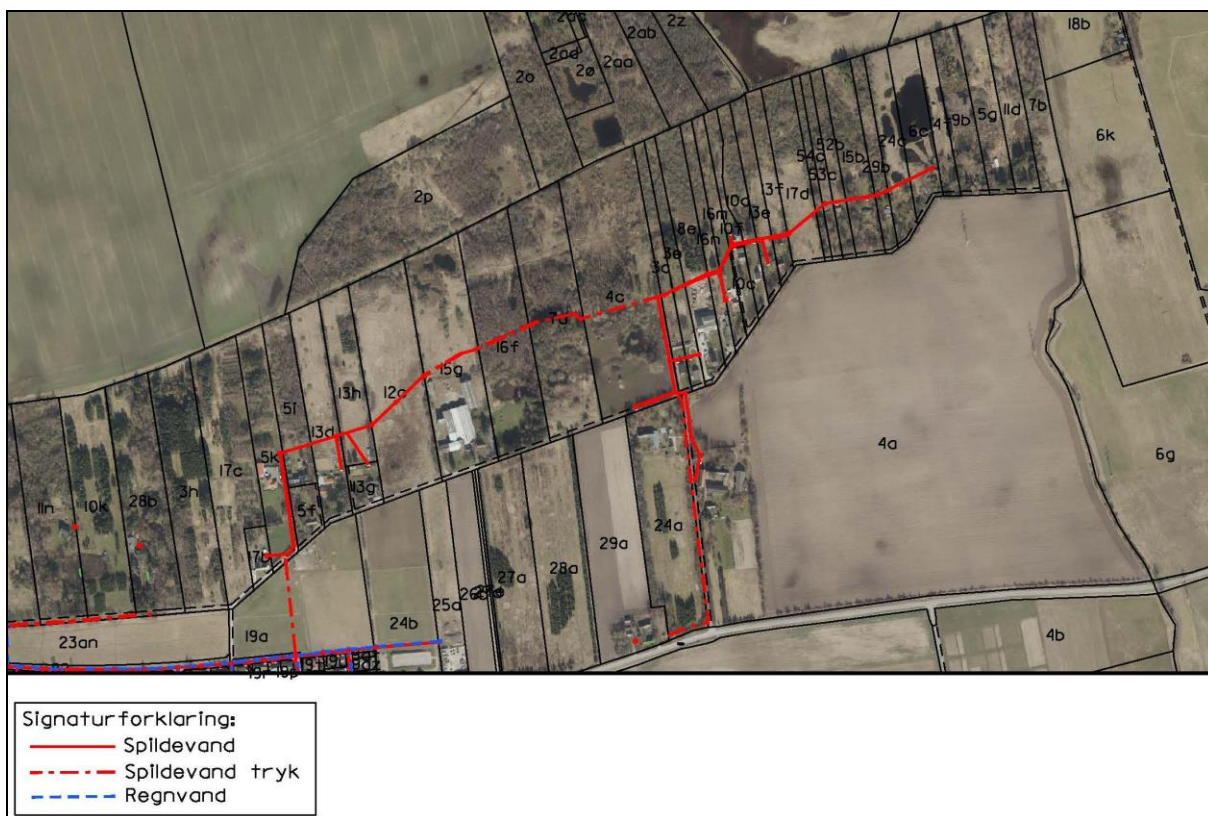
Der er offentlig adgang af eksisterende veje og stier ligesom det er tilladt at færdes i mosen og på andre naturarealer, når de ikke er hegnede, jf. Naturbeskyttelseslovens § 24 og 26.

I dag findes der flere markveje og eksisterende naturstier i mosen, og fredningen er ikke til hinder for etablering af flere /16/. Mosen anvendes i dag overvejende af lokale beboere til gåtur, hundeluftning mm.

Der udøves jagt i mosen; overvejende i maj – juli (bukkejagt).

4.6 Tekniske anlæg

Indenfor det fredede område går der i øst-vestgående retning en højspændingsledning, ligesom der i den sydlige del af mosen på en delstrækning også er nedgravet en kloakledning (se Kort 7).

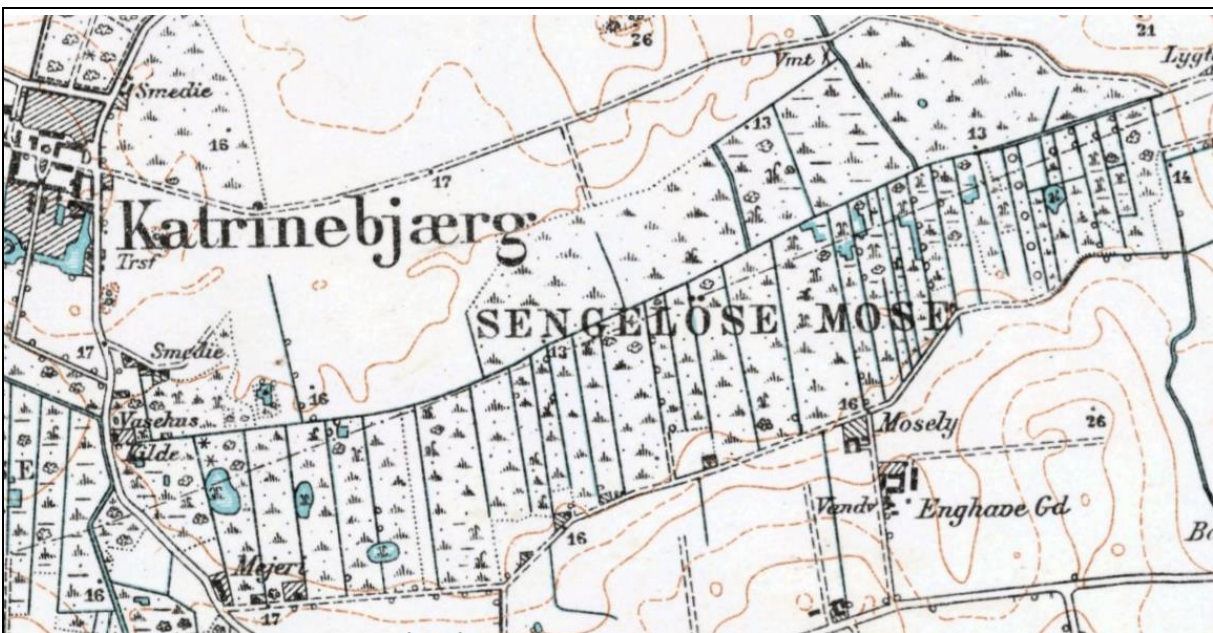
Kort 7. Spildevandsledning i Sengeløse Mose

4.7 Hidtidig pleje

Mosen har i udstrakt grad tidligere været anvendt til tørveskæring og – afskræling. Endvidere har der været afgræsning og høslæt på hovedparten af de arealer, der ikke var for våde. Dele af det fredede område mod øst og centralt i mosen har været opdyrket og anvendt til agerjord. I det hele taget har mosen for 50-60 år siden været væsentligt mere intensivt drevet, end tilfældet er i dag.

Luftfoto fra 1954 (Kort 6) viser desuden en række husmandssteder eller lignende bebyggelser i den sydlige rand af mosen; blot er der væsentligt færre ejendomme, end tilfældet er i dag.

En forudsætning for den mere intensive drift, især tørvegravning og opdyrkning har været et udbygget og vedligeholdt system af dræn og åbne grøfter (se Kort 8). Dette grøftesystem har primært skulle sikre, at det var muligt at grave tørv, men også at høslæt kunne praktiseres. Andre arbejdsgange og lettere transportmidler (manuel le-slåning og heste) muliggjorde slæt på arealer, hvor nutidens maskiner ikke kan komme.

Kort 8. Sengeløse Mose vist på målebordsblad fra 1920.

Udover støtte til opsætning af hegn, er der ikke udført pleje i mosen af plejemyndighederne, og dyrehold er gradvist ophørt. Allerede i midten af 1980'erne blev færre arealer afgræset/3/. I de seneste år er der opstået et plejebøvh på de tidligere landbrugsarealer, der efter ophørt drift udvikler sig til natur.

Afgræsning foregår i dag i forskellige dele af af mosen syd for Sengeløse Å. Høslæt finder i dag sted i den østlige ende af Sengeløse Mose; såvel syd som nord for åen.

5. Referencer

- 1) By- og landskabsstyrelsen 2009: Tillæg om ny viden til Natura 2000-basisanalyse for Vasby Mose og Sengeløse Mose (Natura 2000-område nr. 140). <http://www.vandognatur.dk/NR/rdonlyres/53CFFBBE-2F7D-4570-B501-56CF62490DB0/93133/N140Basisanalysetillaeg.pdf>
- 2) Fredningsstyrelsen 1979. Oversigt over Botaniske Lokalteter, I. Sjælland.
- 3) Hovedstadsrådet 1984: Botanisk overvågning i hovedstadsregionen 1984. Moser, strandenge, heder og overdrev. Christiansen, Søren Grøntved & Moeslund, Sten. Arbejdsdokument nr. 20
- 4) Høje-Taastrup kommune 1979: Lokalplan 7.05. Et område syd for Sengeløse å mellem Sengeløse og Vridsløsemagle ved Enghavegårdsvej http://www2.htk.dk/Teknik_og_miljoecenter/plan_bygge_miljoe/Lokalplaner/705.pdf
- 5) Høje-Taastrup kommune 1982: Lokalplan 7.06.1. Et område i den nord-vestlige del af Sengeløse. http://soap.plansystem.dk/pdfarchive/20_176133_APPROVED_116419887_0453.pdf
- 6) Høje-Taastrup Kommune 2009: Kommuneplan 2010 for Høje-Taastrup kommune. <http://htk.odeum.com/dk/forside.htm>
- 7) Høje-Taastrup Kommune 2010: Registrering af potentiel habitatnatur i Sengeløse Mose. Registreringen udført af AGLAJA v. Orla Bjørneskov for Høje-Taastrup Kommune. www.naturdata.dk
- 8) Høje-Taastrup Kommune 2011: Padderregistrering i Høje-Taastrup Kommune 2011. Feltarbejde og afrapportering udført af AGLAJA for Høje-Taastrup Kommune
- 9) Høje-Taastrup Kommune 2012. Natura 2000-handleplan for Vasby Mose og Sengeløse Mose, Natura 2000-område nr. 140, Habitatområde H124. http://www2.htk.dk/Teknik_og_miljoecenter/Miljoe/Natura_2000_handleplan_Vasby_Mose_Sengeloesse_Mose.pdf
- 10) Høje-Taastrup Kommune 2012: Undersøgelse af vandforhold i Vasby- og Sengeløse moser. Natura 2000-område. Rapport udarbejdet af Niras for Høje-Taastrup Kommune
- 11) Københavns Amt 2006: Basisanalyse til Natura 2000-plan for Vasby Mose og Sengeløse Mose. http://www.vandognatur.dk/NR/rdonlyres/673481E5-E0B0-4A64-9BCE-4F152FDD1835/0/140_basisanalyse.pdf

- 12) Københavns Amt 1994: Botaniske interesser i Sengeløse Mose, Vasby Mose og Tysmosen, 1994. Rapport nr. 20.
- 13) Miljøportalen 2012: NOVANA-oplysninger fra 2004-2012 på www.naturdata.dk
- 14) Miljøportalen 2012: GIS-temaer fra www.arealinformation.dk vedr. DEVANO-kortlagte naturtyper og levesteder og beskyttede naturtyper.
- 15) Mogens Holmen 2006: Lidt om vindelsnegle (upubl.)
- 16) Naturklagenævnet 2007: Naturklagenævnets afgørelse af 30. oktober 2007 om fredning af Sengeløse Mose i Høje- Taastrup Kommune (sag nr. NKN-II1-00014)
- 17) Naturstyrelsen 2010: Natura 2000-plan 2010-2015. Vasby Mose og Sengeløse Mose. Natura 2000-område nr. 140, Habitatområde H124 <http://www2.blst.dk/download/nyk/plan2011/140plan.pdf>
- 18) Plöger, Eigil 2010: Plejeprioriteringer i Sengeløse Mose. Upubliceret notat udarbejdet for Høje-Taastrup Kommune.
- 19) Plöger, Eigil 2010: Forhøringsnotat til "Forslag til Natura 2000-plan 2009-2015 Vasby Mose og Sengeløse Mose Natura 2000-område nr. 140 Habitatområde H124". Upubliceret notat udarbejdet for Høje-Taastrup Kommune
- 20) Plöger, Eigil 1987: Noter fra forundersøgelser til speciale. Upubliceret.
- 21) AmphiConsult 2008: Botaniske registreringer i Porsemosen og Sengeløse Mose
- 22) Nilsson, Bertel et al. 2014: Samspejlet mellem grundvand, natur og overfladevand i Vasby og Sengeløse moser (NATURA 2000 område), Høje Taastrup kommune. GEUS
- 23) Bjarne Søgaard og Bjarne Asferb (eds) 2007: Håndbog om dyrearter på habitatdirektivets Bilag IV

Bilag 1 Fredningsbestemmelser

**Naturklagenævnets afgørelse
af 30. oktober 2007
om fredning af Sengeløse Mose i Høje-Taastrup Kommune
(sag nr. NKN-111-00014)**

Fredningsnævnet for København har den 19. december 2005 truffet afgørelse om ændring og udvidelse af den eksisterende fredning på ca. 56 ha af Sengeløse Mose, jf. Overfredningsnævnets kendelser fra 28. juni 1968.

Fredningen omfatter en udvidelse til 86 ha, som ejes af 40 lodsejere. Formålet med fredningen er at styrke bevaringen af de biologiske og landskabelige værdier i mosen og forøge muligheden for at skabe oplevelses- og beskyttelsesmæssig forhold i mosen.

Fredningssagen er rejst den 28. oktober 2002 af Københavns Amt, som et led i arbejdet med revision og modernisering af ældre fredninger, herunder Vestegnens Moser.

Fredningsnævnets afgørelse er forelagt Naturklagenævnet til efterprøvelse i medfør af naturbeskyttelseslovens § 42. Afgørelsen er tillige påklaget til Naturklagenævnet af Skov- og Naturstyrelsen samt 12 lodsejere.

Fredningsområdet

Sengeløse Mose er en del af Vestegnens Moser og har direkte sammenhæng med de fredede områder Vasby Mose og Porsemosen/Høholm. Landskabet er præget af store moseområder, en mængde små vandløb, og en række velbevarede landsbyer, der er omkranset af marker.

Sengeløse Mose er beliggende nordøst for Sengeløse By i Høje-Taastrup Kommune. Mosen er ca. 2 km lang og er øst-vest orienteret i en lavning i det omgivende svagt bølgende moræneterræn. Mosens adskillelse fra Vasby Mose i vest ved en lav terræntærskel ved Cathrinebjergvej og adskillelse fra Høholm-Porsemoseområdet i øst ved en højere tærskel efter Hakkemose Grøft.

Sengeløse Mose afvandes af Sengeløse Å og Hakkemose Grøft, som fra mosens nordøstlige engområde har et rørlagt afløb til Nymølle Å.

Sengeløse Mose fremstår som en mosaik af områdetyper. Ca. 2/3 af fredningens areal er en blanding af ældre højskøvsbevoksning, krat på våd og tørrere bund og lysåbne eng- og overdrevsområder. Den resterende 1/3 af fredningens areal udnyttes i dag til bebyggelse, haver, jordbrugs-mæssig omdrift, brak eller planteskole.

Mosens historie

Vestegnens moser er oprindeligt vandfyldte lavninger, der er efterladt efter istidens afslutning. Disse søer er over tusinder af år langsomt groet til og har udviklet sig til de nuværende lavmoser. I moserne findes kalkholdige muslingeskaller, der danner grundlag for de særlige plantesamfund (kalkoverdrev og kalkkær).

Moserne har tidligere fremstået som relativt åbne arealer. Dels har mosearealerne været græsset mere intensivt end i dag, ligesom de har været anvendt til høslet, dels har vandstanden tidligere været væsentligt højere. På grund af tørvegravningen har det været ønsket at sænke vandstanden i mosen. Tørvegravning fandt sted op til tiden omkring 2. verdenskrig. Størstedelen af de åbne vandflader er et resultat af denne tørveproduktion.

De seneste årtier er der sket en voldsom tilgroning af mosen, da græsningsarealerne er reduceret, og vandstanden generelt er sænket. Kun ca. ¼ af naturområderne er aktuelt afgræsset.

Biologiske interesser

Mosen indeholder kalkkærsområder med arter af stor botanisk betydning og kalkoverdrev med særdeles værdifulde plantesamfund.

Området "kalkoverdrevet" er beliggende nord for Sengeløse Å (matr.nr. 2p Katrinebjerg Hgd., Sengeløse). Ved overvågningen i 1999 var tilgroningsprocessen ret fremskreden; men man kunne stadig finde partier med lav vegetation med bl.a. Rosmarin-Pil, Lancetbladet Høgeurt, Sump-Hullæbe, Kødfarvet Gøgeurt, Hjertegræs, Djævelsbid. Pile-Alant var udbredt på store dele af arealet. Forekomsten af Rosmarin-Pil var den eneste dokumenterede i Danmark.

Syd for "kalkoverdrevet" er flere områder med botaniske interesse. Områderne er flere steder truet af tilgroning.

I den vestlige ende af Sengeløse Mose er områder med naturtypen rigkær. Græsning er påbegyndt i 1999, og der er foretaget rydning af træer og buske. I området findes bl.a. Ægbladet Flig-læbe, Læge-Baldrian, samt Sort-Pil.

Sengeløse Mose rummer et varieret dyreliv og er især en vigtig lokalitet for sumpfugle, så som Nattergal, Bynkefugl, Rørhøg, Gråstrubet Lappedykker, Vandrikse, Blishøne, Grønbenet Rørhøne, Vibe, Engpiber, Pungmejse, Sumpmejse og Rørspurv.

Forholdet til anden planlægning

Sengeløse Mose er i Københavns Amts Regionplan udpeget som biologisk interesseområde (kerneområde og tillige som sårbart naturområde). Området er sammen med Vasby Mose udpeget som EF-habitatområde. Udpegningsgrundlaget er naturtyperne:

- næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter eller store vandaks
- vandløb med vandplanter
- overdrev og krat på mere eller mindre kalkholdig bund (* vigtige orkidélokalteter)
- tidvis våde enge på mager eller kalkrig bund, ofte med blåtop
- kilder og væld med kalkholdigt (hårdt) vand
- rigkær
- elle- og askeskove ved vandløb, søer og væld.

I Sengeløse Mose er de væsentlige naturtyper tidvis våde enge og rigkær.

Hovedparten af Sengeløse Mose er beskyttet af § 3 i naturbeskyttelsesloven. Det betyder, at der ikke må ske nogen ændringer i tilstanden i området, herunder terrænændringer, beplantning og placering af bebyggelse. Den hidtidige landbrugsmæssige drift, der var på området ved lovens ikrafttræden, må dog fortsætte. Størstedelen af naturområdet er registeret som mose. Store områder er registreret som eng og mindre områder som overdrev og sø. Den aktuelle registrering efter § 3 i naturbeskyttelsesloven fremgår af kortbilag 2.

Høje-Taastrup Kommunes Lokalplan 7.05 fra 1979 er indenfor fredningsgrænsen af 19. december 2005. Ifølge lokalplanen kan der bygges ét sommerhus på hver matrikel indenfor en given byggelinie, og der kan plantes et beplantningsbælte. Lokalplanen omfatter 13 matrikler. Ifølge fredningen af 2005 kan sommerhusområdet bebygges, såfremt det er i overensstemmelse med lokalplanen og ikke strider mod naturbeskyttelseslovens § 3.

Lokalplan 7.18 fra 2001 er delvis indenfor fredningsgrænsen af 19. december 2005. Matr.nr. 22an og 22b Kathrinebjerg Hgd., Sengeløse, er nyfredet område, som er byzone og omfattet af lokalplanen. Endvidere er der udlagt en stiforbindelse mellem Birkevejskvarteret og Engbrinken i skellinien mellem matr. 6i, 6h og 10i, som hovedsagligt er på eksisterende grusvej.

Endvidere er der to servitútbælter gennem Sengeløse Mose med højspændingsledninger.

Fredningsnævnets afgørelse af 19. december 2005

Fredningens formål er:

- at beskytte og forbedre området biologiske og landskabelige værdier,
- at bevare og forbedre mulighederne for den sjældne kalkoverdrevsflora,
- at skabe mulighed for en ny natursti, og
- at sikre overholdelsen af Danmarks internationale traktatmæssige forpligtigelser til at beskytte naturen, herunder området status om EF-habitatområde.

Det fredede område er inddelt i 3 delområder.

Delområde 1 er bebyggelses- og jordbrugsområde. De kan anvendes som hidtil. I haver, som er vist på fredningskortet, kan der uden tilsynsmyndighedens godkendelse ske træfældning, buskrydning, hegning, tilsåning og nyplantning. Der må anvendes gødnings- og sprøjtemidler i lovligt omfang.

Delområde 2 er græsningsområder. Eksisterende afgræssede områder skal bevares og kan i en plejeplan udvides med henblik på at genskabe det historiske eng- og overdrevslandskab. Hegning samt læ- og foderhuse skal være tilladt i en plejeplan, hvor valg af materiale og farve skal være fastsat

Delområde 3 er naturskov og vådområder med rørsump, pilekrat og søer.

Fredningen indeholder forbud mod tilstandsændringer. Således skal arealerne bevares i deres nuværende tilstand med terræn, vandstand og vegetationsforhold, og der er forbud mod bebyggelse, etablering af anlæg, gødskning, brug af sprøjtemidler, fodring af andefugle, opgravning af vilde planter og skiltning uden tilsynsmyndighedens godkendelse.

Plejeplan

Plejeplanen kan regulere afgræsningen, så græsningstrykket afpasses efter jordbund og vegetationsforhold i de enkelte områder. Der er 2 områder indenfor delområde 2 og 3, hvor der i plejeplanen kan træffes bestemmelse om omfanget af heste- og fåregræsning.

En plejeplan kan give mulighed for vandstandshævning som led i forbedring af plante- og dyreliv.

Tilsyn

Tilsynsmyndigheden kan kræve, at ulovlig bebyggelse, anlæg, oplagring m.v. fjernes, bygninger holdes vedlige, og ejendomme holdes ryddelig. Såfremt et påbud ikke efterkommes, kan tilsynsmyndigheden opfylde kravet for ejerens regning.

Offentlighedens adgang

Plejemyndigheden kan fastsætte begrænsning og regulering af offentlighedens færdsel i området. Fredningen er ikke til hinder for, at der etableres en natursti med forbindelse fra Frederiksholms Sidevej langs vest- og sydgrænsen af matr.nr. 2a og 18 til den eksisterende natursti langs Hakemose Grøft.

Klagerne

Fredningsafgørelsen og erstatningsafgørelsen er påklaget af 12 lodsejere samt Skov- og Naturstyrelsen.

De fleste klager har gjort gældende, at fredningsgrænsen bør begrænses til 1968-fredningen, da de nyfredede arealer ofte inkluderer bygninger, haver mv. Endvidere har flere klager gjort gældende, at muligheden for gennem plejeplan at begrænse heste- og fåregræsning samt muligheden for at hæve vandstanden bør udgå af fredningen eller gøres erstatningspligtig. De mulige restriktioner om begrænset heste- og fåregræsning bør i hvert fald begrænses til de botaniske kerneområder, da en kraftig rådighedsindskrænkning i de sekundære områder ikke giver bedre vækstbetingelser for den sjældne kalkoverdrevsflora.

Flere lodsejere finder, at fredningen fjerner byggeretten til bolig/sommerhus på det nyfredede område.

En lodsejer finder det problematisk, at der er givet vide beføjelser til plejeplanerne, samt at grundejerne ikke er repræsenteret i ankeinstansen for plejeplaner. Fredningens § 4 påklages med påstand om at plejeplanerne skal udarbejdes med grundejernes indflydelse, subsidiært at alle henvisninger til plejeplaner erstattes med konkrete planer.

En lodsejer finder, at det nyfredede areal på matr.nr. 11n (5968 m²), der er kortlagt som forurenede grund, bør udgå af fredningen.

En lodsejer finder, at den viste stiforbindelse på fredningskortet er fejlagtig, da markvejen er privat, og der er forbud mod tredje mands adgang.

Skov- og Naturstyrelsen har bemærket, at en plejeplan ikke kan indeholde foranstaltninger, som medfører begrænsninger i lodsejernes råderet ud over selve fredningen og dens bestemmelser, ligesom det heller ikke kan bestemmes, at der først efterfølgende skal træffes afgørelse om erstatninger herfor. Såfremt plejemyndigheden skal have adgang til at udføre de nævnte foranstaltninger, må det fremgå af bestemmelserne, og eventuel erstatning herfor må ydes i sammenhæng med selve fredningsafgørelsen, jf. naturbeskyttelseslovens § 40, stk. 1.

Udtalelser

Københavns Amt har i skrivelse af 31. januar 2006 foretaget en vurdering af klagerne. Amtet har bl.a. bemærket, at de fleste lodsejere ikke er omfattet af bestemmelserne om indskænkning af fåre- og hestegræsning. Amtet finder, at bestemmelsen om indskænkning af fåre- og hestegræsning er gældende for de mest følsomme botaniske områder.

Naturklagenævnets afgørelse

I sagens behandling, herunder besigtigelse og offentligt tilgængeligt møde den 21. april 2006, har deltaget Naturklagenævnets 10 medlemmer: Bent Jacobsen (formand), Bent Hindrup Andersen, Ole Pilgaard Andersen, Marie-Louise Andreasen, Martin Glerup, Leif Hermann, Mogens Mikkelsen, Anders Stenild, Poul Søgaard og Jens Vibjerg.

Naturklagenævnet har ved anden afgørelse af dags dato truffet afgørelse om erstatningen for fredningen.

Naturklagenævnet skal enstemmigt udtale:

Fredningsområdets afgrænsning:

Af hensyn til den landskabelige sammenhæng bør der ske en udvidelse af fredningsområdet fra 1968. Det findes dog ikke hensigtsmæssigt at inddrage et større antal bebyggelser og haver. Den afgrænsning af fredningen, som fredningsnævnet har fastlagt, ændres derfor f.s.v. angår nedenfor nævnte arealer, alt som vist på fredningskortet:

Hultoften: Fredningsgrænsen for 5k, 5i, 13d og 13h Sengeløse By, Sengeløse ændres til fredningsgrænsen af 1968.

Enghavegårdsvej 7-23: 10c Sengeløse By, Sengeløse udgår af fredningen. Fredningsgrænsen for 3c, 3e, 8e, 16n, 16m, 10f, 10d, 13e og 13f Sengeløse By, Sengeløse ændres til habitatgrænsen.

Enghavegårdsvej: Fredningsgrænsen for 17d, 54c, 53c, 52b, 15b, 29b, 24c, 6c, 14f, 9b, 5g, 11d og 7b Sengeløse By, Sengeløse ændres til den nordlige grænse for lokalplan 7.05. Lokalplanområdet udgår således af fredningen.

Poppelvej: 22an Katrinebjerg Hgd., Sengeløse udgår af fredningen. Området er byzone og omfattet af lokalplan 7.18., men er ikke omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Frederiksholms Sidevej: 2q Katrinebjerg Hgd., Sengeløse udgår af fredningen. Fredningsgrænsen for 2o, 2æ, 2ac, 2aa, 2ab og 2z Katrinebjerg Hgd., Sengeløse ændres til den i dag registrerede grænse for områder omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

En del af 2a Katrinebjerg Hgd., Sengeløse, som er opdyrket og beliggende umiddelbart vest for 2p Katrinebjerg Hgd., Sengeløse, udgår af fredningen.

Fredningsområdet er herefter ca. 77 ha og ejes af 39 lodsejere.

Fredningens indhold

Det bestemmes, at heste- og fåregræsning altid skal være muligt i delområde 2. Der skal dog være mulighed for gennem en plejeplan at regulere belastningen for de særlige områder under delområde 2 og 3 – matr.nr. 4c, 7d, 15g og 16f Sengeløse By, Sengeløse og matr.nr. 2a, 2p, 18 Kathrinebjerg Hgd., Sengeløse. Plejeplanen skal kunne regulere afgræsning indenfor de særlige områder under delområde 2 og 3, således at græsningstrykket maksimalt er 0,5 ungdyr/ha i perioden 15. maj til 15. oktober - eller tilsvarende antal dyr i henhold til omregningstabel fra "Det rette græsningstryk afhænger af målet med plejen", maj 1997, Forskningscentret for Skov og Landskab, Miljø- og Energiministeriet.

Fredningen skal ikke være til hinder for en vandstandshævning, der foretages som led i en plejeplan for at forbedre vandmiljøet for plante- og dyrelivet. En eventuel fremtidig vandstandshævning kan dog kun gennemføres, hvis vandløbsregulativet ændres, jf. vandløbsloven.

Området med beplantning som planteskole, frugtplantage eller gartneri på matr.nr. 3h, 5k, 10k og 17c Sengeløse By, Sengeløse, er et væsentlig fremmedelement i fredningsområdet, hvor fjernelsen af beplantningen ikke skal afhænge af en plejeplan. Derfor skal plejemyndigheden sikre,

at beplantningen afdrives og græsningsområde etableres inden for en frist på 5 år. Ejerne har dog ret til selv at fjerne beplantningen.

Fredningens øvrige bestemmelser stadfæstes i realiteten med visse redaktionelle ændringer.

Idet fredningsnævnets afgørelse af 19. december 2005 ophæves, fastsættes følgende fredningsbestemmelser for det ca. 77 ha store areal, som vist på Naturklagenævnets fredningskort.

Fredningen omfatter helt eller delvist de ejendomme, der er anført på matrikelfortegnelsen.

Fredningsbestemmelser

§ 1. Fredningens formål

Fredningen har til formål

1. at beskytte og forbedre områdets biologiske og landskabelige værdier,
2. at bevare og forbedre mulighederne for den sjældne kalkoverdrevsflora,
3. at skabe mulighed for en ny natursti, og
4. at sikre overholdelsen af Danmarks internationale traktatmæssige forpligtigelser til at beskytte naturen, herunder områdets status om EF-habitatområde.

§ 2. Fredningsområdet

Det fredede område er inddelt i 3 delområder, som fremgår af fredningskortet.

Delområde 1 er bebyggelses- og jordbrugsområder.

Delområde 2 er græsningsområder.

Delområde 3 er naturskov og vådområder med rørsump, pilekrat og søer.

§ 3. Tilstandsændringer

Med mindre det er tilladt i særbestemmelserne for de enkelte områder, må der ikke

1. foretages ændringer i terræn, vandstand og vegetationsforhold,
2. opføres bygninger eller etableres andre anlæg, såsom master, vindmøller, transformestationer og lignende,

3. ske træfældning, buskrydning, hegning, jordbearbejdning, tilsåning, nyplantning, deponering eller afbrænding,
4. gødskes, anvendes sprøjtemidler eller fodres andefugle,
5. opgraves vilde planter, eller
6. opsættes skilte uden godkendelse af tilsynsmyndigheden.

Eksisterende helårshuse kan udvides, såfremt udseendet godkendes af fredningsnævnet.

Når nåletræsbeplantninger afdrives, skal en eventuel genplantning godkendes af plejemyndigheden og ske med arter, som naturligt forekommer på egnen.

I delområde 2 kan træfældning og hegning ske i overensstemmelse med den til enhver tid gældende plejeplan.

§ 4. Plejeplaner

Plejemyndigheden, Høje-Taastrup Kommune, udarbejder en plejeplan. Plejeplanen skal omfatte hele det fredede område. Den første plejeplan skal gælde for højst 5 år, og derefter for 10 år ad gangen. Plejeplanen kan indeholde bestemmelser om tilstandsændringer og andre foranstaltninger, der skønnes egnet til at forbedre forholdene for dyre- og plantelivet eller findes hensigtsmæssige for at opretholde eller forbedre de landskabelige og kulturhistoriske værdier.

Plejeplanen kan regulere afgræsning indenfor de særlige områder under delområde 2 og 3 (15g, 16f, 7d og 4c Sengeløse By, Sengeløse samt 2a, 2p og 18 Katrinebjerg Hgd., Sengeløse) således at græsningstrykket maksimalt er 0,5 ungdyr/ha - eller tilsvarende antal dyr i henhold til omregningstabel - i perioden 15. maj til 15. oktober, se fodnote¹.

---

¹ Et ungdyr er et ungkreatur i alderen 18-30 måneder. 0,5 ungdyr pr. ha svarer til følgende dyrearter i antal pr. ha:

0,5 Voksen ko (sortbroget og tilsvarende størrelse malkekvæg)
1,0 Kalve, første græsningssæson (6-18 måneder)
0,31 Ammeko (stor race, charolais, skovkvæg og lign.) med kalv
0,36 Ammeko (mellemstor race, hereford, angus og lign.) med kalv
0,42 Ammeko (lille race, galloway, skotsk højlandskvæg, m.fl.) med kalv
3,33 Voksne får og geder
7,14 Lam og gedekid
0,63 Små hesteracer og ponyer (islandske heste, nordbakker og lign.)
0,33 Store hesteracer

Fredningen er ikke til hinder for en vandstandshævning, der foretages som led i en plejeplan for at forbedre vandmiljøet for plante- og dyrelivet.

Der skal være givet grundejerne samt Dansk Ornitologisk Forening, Friluftsrådet og Danmarks Naturfredningsforening lejlighed til at udtale sig om forslaget til plejeplan. Uenighed om planens indhold forelægges fredningsnævnet til afgørelse.

Pleje af arealer inden for fredningsområdet samt udarbejdelse af plejeplaner sker efter de til enhver tid gældende bestemmelser om pleje af fredede arealer, for tiden bekendtgørelse nr. 1604 af 20. november 2006 om pleje af fredede arealer og om tilsyn.

§ 5. Tilsyn

Tilsynsmyndigheden Høje-Taastrup Kommune fører tilsyn med, at fredningsbestemmelserne og plejeplanen overholdes.

Tilsynsmyndigheden kan kræve, at ulovlig bebyggelse, anlæg, oplagring mv. fjernes. Såfremt en bygning ikke holdes ved lige, eller en ejendom ikke holdes ryddelig, kan forholdet af tilsynsmyndigheden påbydes bragt i orden. Såfremt et påbud ikke efterkommes, kan tilsynsmyndigheden opfylde kravet for ejerens regning.

§ 6. Offentlighedens adgang

Eksisterende veje og stier er åbne for almenhedens færdsel til fods eller på cykel, jf. naturbeskyttelseslovens § 26.

Plejemyndigheden kan i en plejeplan af hensyn til bevarelsen af plante- og dyrelivet fastsætte regler for begrænsning og regulering af offentlighedens færdsel i øvrigt i området.

Fredningen er ikke til hinder for, at der etableres en natursti med forbindelse fra den private fællesvej ved Frederiksholms Sidevej langs vest- og sydgrænsen af Sjællandsfolden til den eksisterende natursti langs Hakkemose Grøft samt stiforbindelse mellem Birkevejskvarteret og Engbrinken i skellinien mellem matr. 6i, 6h og 10i. Forløbene er vist på fredningskortet.

§ 7. Særbestemmelser

Delområde 1

Lovlig anvendelse af området kan fortsætte. I haver, som er vist på fredningskortet, kan der uden tilsynsmyndighedens godkendelse ske træfældning, buskrydning, hegning, tilsåning og nyplantning. Der må anvendes gødnings- og sprøjtemidler i lovligt omfang.

Delområde 2

Eksisterende afgræssede områder skal bevares og kan i en plejeplan udvides indenfor delområdet med henblik på at genskabe det historiske eng- og overdrevslandskab. Plejeplanen skal indeholde bestemmelse om, hvor hegning samt læskure kan være tilladt samt bestemmelse om valg af materiale og farve.

Plejemyndigheden skal sikre, at beplantning som planteskole, frugtplantage eller gartneri på 3h, 5k, 10k og 17c Sengeløse By, Sengeløse afdrives, og græsareal etableres inden for en frist på 5 år. Ejeren kan frit fjerne beplantningen.

Delområde 3

Der kan fjernes ikke-hjemmehørende træ- og plantevegetation som nærmere bestemt i en plejeplan.

§ 8. Naturbeskyttelsesloven

Foranstaltninger, der tillades eller udføres i medfør af foranstående fredningsbestemmelser, kan foretages uden særlig tilladelse efter naturbeskyttelseslovens § 3 (beskyttede naturtyper), jf. naturbeskyttelseslovens § 38, stk. 6 og stk. 7.

§ 9. Dispensation

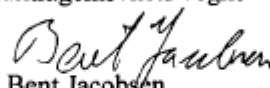
Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra fredningsbestemmelserne, såfremt det ansøgte ikke vil stride mod fredningens formål, jf. naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1.

§ 10. Ophævelse af tidligere fredninger

Fredningsbestemmelserne erstatter følgende tidligere fredningsbestemmelser:

1. Overfredningsnævnets kendelse af 28. juni 1968 (sag nr. 1850/66) vedrørende fredning af arealer i Vridsløse by, Sengeløse sogn for så vidt angår matr.nr. 7b Sengeløse By, Sengeløse.
2. Overfredningsnævnets kendelse af 28. juni 1968 (sag nr. 1852/66) vedrørende fredning af arealer i Vasby by, Sengeløse sogn for så vidt angår matr.nr. 2a, 2o, 2p, 2z, 2aa, 2ab og 18 Katrinebjerg Hgd., Sengeløse.
3. Overfredningsnævnets kendelse af 28. juni 1968 (sag nr. 1853/66) vedrørende fredning af arealer i Sengeløse by og sogn.
4. Kendelse af 19. december 2005 (sags nr. FRS 54/02) vedrørende fredning af Sengeløse Mose afsagt af Fredningsnævnet for København.

På Naturklagenævnets vegne

Bent Jacobsen
Viceformand

Afgørelsen er endelig og kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed, jf. naturbeskyttelseslovens § 82. Eventuel retssag til prøvelse af afgørelsen skal være anlagt inden 6 måneder, jf. lovens § 88, stk. 1.

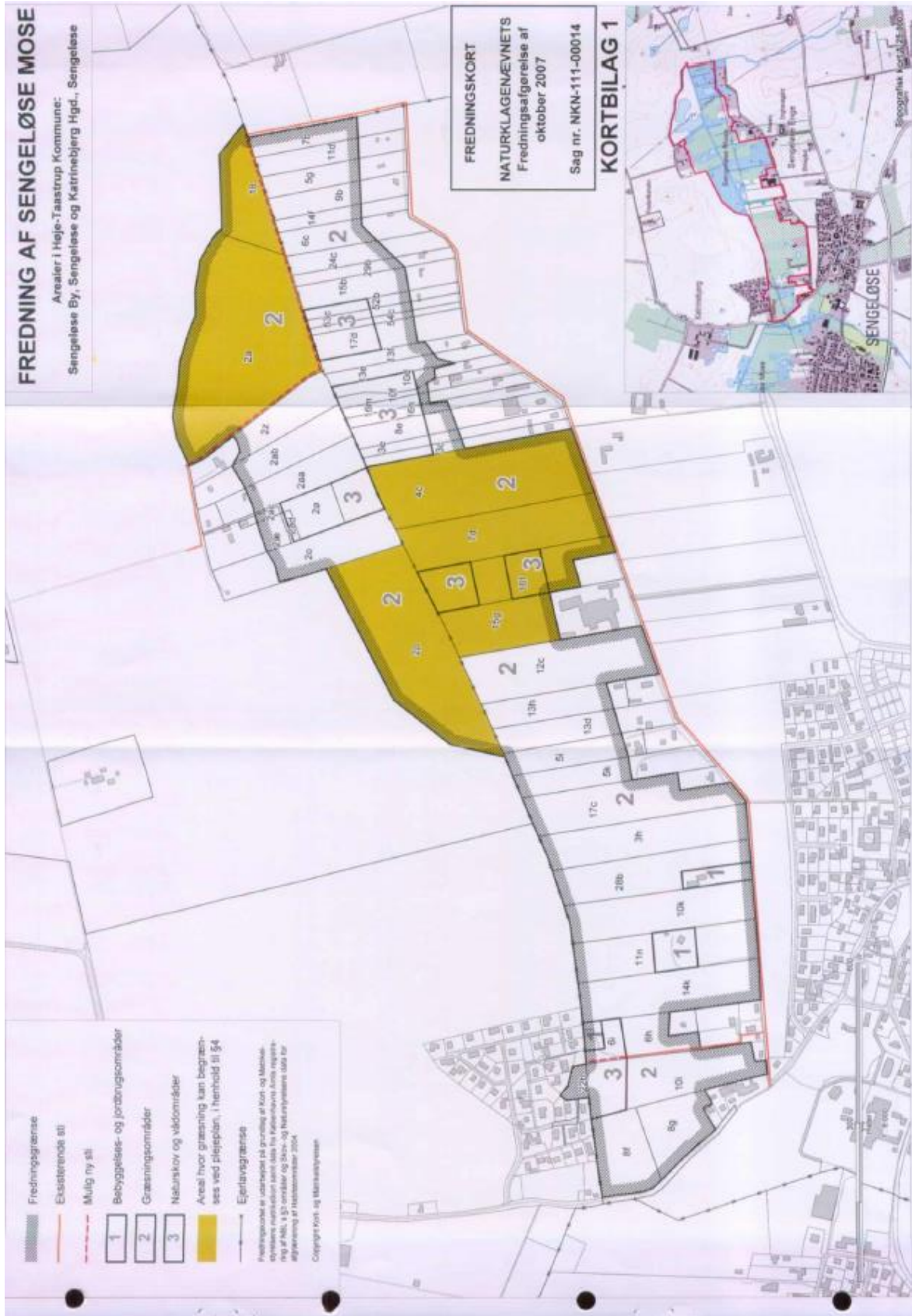
Fortegnelse
over de matrikelnumre, der helt eller delvist er omfattet af Naturklagenævnets afgørelse af
30. oktober 2007

Sengeløse By, Sengeløse

Matr.nr. 3c, 3e, 3h, 4c, 5g, 5i, 5k, 6c, 6h, 6i, 7b, 7d, 8e, 8f, 8g, 9b, 10d, 10f, 10i, 10k, 11d, 11n, 12c, 13d, 13e, 13f, 13h, 14f, 14k, 15b, 15g, 16f, 16n, 16m, 17c, 17d, 24c, 28b, 29b, 52b, 53c, 54c

Katrinebjerg Hgd., Sengeløse

Matr.nr. 2a, 2aa, 2ab, 2ac, 2ad, 2o, 2p, 2z, 2æ, 18, 22b

Bilag 2 Beskrivelse af Habitatnaturtyper

Tidvis våde enge

på mager eller kalkrig bund, ofte med blåtop

6410 *Molinia* enge på kalkrige, tørveholdige eller ler- og siltrige jorde

(*Molinion caeruleae*)

Eng med blåtop. Gejlbjerg, Midtjylland.
Foto: Bert Wiklund.

Eng- og kærsmfund, som udvikles på steder med svingende grundvandstand. Der er meget lidt nitrat og fosfat til rådighed for planterne, og naturtypen findes typisk, hvor der er ekstensiv græsning eller slåning. På kalkrig bund udvikles artsrige smfund med arter fra rigkær (se naturtype 7230), mens der på kalkfattig bund ses meget blåtop og siv.

Typiske arter

På kalkrig bund: Blåtop, blågrøn star, almindelig star, pilealant, strandnellike, butblomstret siv, melet kodriver, seline, engskær og kantbælg.

På kalkfattig bund: Blåtop, engviol, rank viol, sumpsnerre, knopsiv, spidsblomstret siv, slangetunge, kærhøgeskæg, mangeblomstret frytle, opret potentil, liggende potentil, sumpkællingetand, bakkenellike og bleg star.

Udbredelse

Naturtypen forekommer spredt over landet, men hyppigst i den vestlige del. Eksempler på naturtypen findes i Hanstholmreservatet i Thy, Sepstrup Sande og Harrild Hede i Midtjylland, Kallesmærsk Hede i Vestjylland, Urup Dam på Fyn og i Sengeløse Mose på Sjælland.

Hængesæk og andre kærsamfund dannet flydende i vand

7140 Overgangstyper af moser og hængesæk

Trold sø med mosdomineret hængesæk. Palsgård Skov, Midtjylland. Foto: Bert Wiklund.

Hundsø. I forgrunden ses hængesæk af bukkeblad. Velling Skov, Midtjylland. Foto: Bert Wiklund.

Denne naturtypes fællestræk er, at den dannes flydende i vandskorpen af søer eller vandhuller. Efterhånden kan hængesækken vokse sig så tyk på grund af tørvedannelse, at den kun gynger eller skælver lidt, når man går på den. Mosser udgør ofte en væsentlig del af vegetationen, og i sene stadier af naturtypens naturlige udvikling indvandrer buske og træer.

Typiske arter

Hvid næbfør, næbstar, trådstar, blomstersiv, kragefod, dyndstar, bukkeblad, grenet star, kærdueurt, fin kæruld, trindstænglet star, hjertelæbe, mygblomst, brun næbfør, eng-troldurt og flere sphagnum- og andre mosarter.

Udbredelse

Naturtypen findes fåtalligt og spredt på mindre arealer i Danmark. Den forekommer mest i den vestlige del af landet. Eksempler på naturtypen findes i Store Økssø i Rold Skov i Himmerland, Hundsø i Velling Skov i Midtjylland, Bøllemose i Jægersborg Hegn i Nordsjælland, i Brobæk Mose ved Gentofte Sø ved København og i Hjortesø på Midtsjælland.

* Kilder og væld med kalkholdigt (hårdt) vand

* angiver naturtyper,
som EU prioriterer
at beskytte.

7220 * Kalkaflejrende vældmoser
med tufdannelser (*Cratoneurion*)

Kilder, væld og vældvegetation, hvor kildevandet er kalkholdigt (hårdt). Sådanne kilder aflejrer i større eller mindre grad kalk (tuf) omkring kilden. Kilderne er oftest meget små af udstrækning og punkt- eller linieformede. Vegetationen domineres typisk af mosser. Naturtypen findes i forskellige miljøer f.eks. i skov eller i åbent land. Den kan indgå i forbindelse med moser, kær, vegetation i klippesprækker, heder og kalkrige overdrev. For at bevare naturtypen er det nødvendigt at bevare dens omgivelser og hele det vandsystem, som kilden eller kildene er en del af.

Typiske arter

Vibefedt, langakset star, krognebstar, elfenfenspadderok, grov tufmos, alm. tufmos, blank seglmos, stor kuglekapsel, sumpendeknop og andre mosarter. Endvidere kan følgende planter indikere kildevand: vandkarse, sideskærm, milturter og vinget perikon.

Udbredelse

Naturtypen forekommer kun få steder og med et meget lille areal. Eksempler på naturtypen er Blåkildene i Rold Skov i Himmerland, kilder i Yding Skov og Grejsdal i Østjylland samt kilder i Brobæk Mose ved Gentofte Sø ved København.

Kilde med rig vækst af mosser. Ravnkilde, Rold Skov, Nordjylland. Foto: Bert Wiklund.

Rigkær

7230 Alkaliske lavmoser

Rigkær med majgøgeurt. Område ved Skjern Å, Midtjylland. Foto: Bert Wiklund.

Moser og enge med konstant vandmættet jordbund, hvor grundvandet er mere eller mindre kalkholdigt, således at den særlige rigkærsvegetation opstår. Med græsning eller slåning er vegetationen åben og lavtvoksende som regel med mange små starrer og mosser. Uden græsning eller slåning udvikles mere højt voksende og tilgroede typer, som efterhånden ændres til krat eller sumpskov. En sjælden variant er ekstremrigkær, som findes på særligt kalkrig bund. Det er en naturtype, der er gået voldsomt tilbage, og som er forsvundet mange steder.

Typiske arter

Sort skæne, rustskæne, diverse stararter, bredbladet kæruld, butblomstret siv, kødfarvet gøgeurt, purpurgøgeurt, mygblomst, pukcellæbe, sumphullæbe, vibefedt, melet kodriver, fladtrykt kogleaks,

fåblomstret kogleaks, leverurt, kærsvovlrod, hjortetrost, engrørhvene, tagrør samt en række mosser.

Udbredelse

Naturtypen findes spredt på mindre arealer i størstedelen af landet, dog kun få steder vest for isens hovedstilsandslinje. Eksempler på naturtypen er kær ved Kielstrup Sø, Tved Kær på Djursland, Småsøerne ved Bastrup Sø i Nordsjælland, Brobæk Mose ved Gentofte Sø ved København, Vasby Mose nær Roskilde Fjord samt Bastemose på Bornholm.

Bilag 3 Ordforklaring

Mose og kær:

Betegnelsen omfatter naturarealer med høj grundvandsstand, således at arealerne er mere eller mindre permanent våde; mest udpræget i vinterhalvåret, hvor de kan være decideret oversvømmede.

På grund af den høje vandstand sker der ophobning af tørv, som er delvis omsat dødt plantemateriale.

Vegetationen er oftest højt voksende med dominans af Tagrør, Eng-Rørhvene, Lodden Dueurt, Almindelig Mjødurt eller Stor Nælde. I uafgræsset tilstand udvikles over tid typisk pilekrat eller ellesump, når arealerne gror til med træer og buske.

Enge:

I Danmark dækker det moser og kær som er i drift. Driften kan være afgræsning eller høslæt. Vegetationen er som følge af driften lavtvoksende, og er generelt mere artsrig end i uafgræsset form.

Rigkær:

Betegnelsen dækker over en bestemt type af enge og moser, der rummer en karakteristisk og ofte artsrig vegetation. Rigkær udvikles almindeligvis på kalk- eller mergelig bund. Vegetationen er karakteriseret ved arter som Trævlekrone, Tvebo Baldrian, Kær-Tidsel, Maj-Gøgeurt, Kødfarvet Gøgeurt og en række små halvgræsser (starer).

Rigkær er ikke rige på næringsstoffer (tværtimod), men rige på arter.

Kalkkær:

Kalkkær er rigkær, der er udviklet på ekstrem kalkholdig bund. Vegetationen vil i mange tilfælde være naturligt lavtvoksende som følge af fosfat-begrænsning.

Vegetationen kan være meget artsrig og rumme en række halvgræsser, orkidéer og andre urter, som er meget usædvanlige i landet.

Naturtypen er sjælden i Danmark, fordi naturtypen i tidligere tider blev opdyrket.

Rigkær og kalkkær rummer den mest typiske og værdifulde vegetation, når de enten afgræsses eller anvendes til høslæt. Ligger de hen uden drift, vil de langsomt gro til og blive til mose på kalkrig bund.

Bilag 4. Fredningsnævnets afgørelse af 14. juni 2017

FREDNINGSNÆVNET FOR KØBENHAVN

Høje-Taastrup kommune
TMC – Natur og Miljø

Att.: Henriette Voigt
Via e-post: HenrietteVo@htk.dk

Retten i Lyngby
Lyngby Hovedgade 96
2800 Kgs. Lyngby
Tlf. 99 68 48 00

kobenhavn@fredningsnaevn.dk
www.fredningsnaevn.dk
FN-KBH-14-2017

Den 14. juni 2017

Plejeplan for Sengeløse Mose

Over for fredningsnævnet er der søgt om tilladelse til gennemførelse af en plejeplan for Sengeløse Mose.

Fredningsnævnet har fået forelagt et forslag til plejeplan, hvor der er fremsat indsigelser fra ejer af plejeplanens delområde 1, matr.nr. 2p, Katrinebjerg Hgd., Finn Søholm Jørgensen, Catrinebjerg Gods, og fra ejerne af plejeplanens delområde 5, matr.nr. 11n, Sengeløse By, Kjeld Hemmingsen og Linda Østberg.

På følgende kort er placeringen af det ansøgte vist med rød prik.

Sagens oplysninger

Fredningsforhold

Sengeløse Mose er omfattet af Naturklagenævnets afgørelse af 30. oktober 2007.

Af fredningsbestemmelserne fremgår blandt andet følgende:

"§ 1. Fredningens formål

Fredningen har til formål

- 1. at beskytte og forbedre områdets biologiske og landskabelige værdier,*
- 2. at bevare og forbedre mulighederne for den sjældne kalkoverdrevsflora,*
- 3. at skabe mulighed for en ny natursti, og*
- 4. at sikre overholdelsen af Danmarks internationale traktatmæssige forpligtigelser til at beskytte naturen, herunder områdets status om EF -habitatområde.*

....

§ 4. Plejeplaner

Plejemyndigheden, Høje-Taastrup Kommune, udarbejder en plejeplan. Plejeplanen skal omfatte hele det fredede område. Den første plejeplan skal gælde for højst 5 år, og derefter for 10 år ad gangen. Plejeplanen kan indeholde bestemmelser om tilstandsændringer og andre foranstaltninger, der skønnes egnet til at forbedre forholdene for dyre- og plantelivet eller findes hensigtsmæssige for at opretholde eller forbedre de landskabelige og kulturhistoriske værdier.

.....

Fredningen er ikke til hinder for en vandstandshævning, der foretages som led i en plejeplan for at forbedre vandmiljøet for plante- og dyrelivet.

.....

Pleje af arealer inden for fredningsområdet samt udarbejdelse af plejeplaner sker efter de til enhver tid gældende bestemmelser om pleje af fredede arealer, for tiden bekendtgørelse nr. 1604 af 20. november 2006 om pleje af fredede arealer og om tilsyn."

Sengeløse Mose er samtidig en del af et Natura 2000-område.

Sagens behandling

Fredningsnævnet har ikke foretaget besigtigelse.

Sagen har været sendt til udtalelse hos Miljøstyrelsen, der yder teknisk bistand til fredningsnævnet, og hos Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet og DOF

Der er ikke modtaget hørings svar fra Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet og DOF.

Miljøstyrelsen har udtalt bl.a., at det er Miljøstyrelsens vurdering, at kommunens plejeplan fuldt ud understøtter fredningens formål. Miljøstyrelsen er i øvrigt enig i kommunens vurdering af hegningens betydning i forhold til jagt. Det er i øvrigt Miljøstyrelsens opfattelse, at flere af de af lodsejerne nævnte problemer vil kunne løses løbende i forbindelse med den praktiske udførelse af plejen ved en direkte dialog med lodsejerne, som nævnt af kommunen.

I afgørelsen har deltaget dommer Britt Falster Klitgaard (formand), Birthe Aasted (udpeget af miljøministeren) og Vagn Sørensen (udpeget af Høje-Taastrup kommune).

Afgørelsen er truffet i enighed.

Fredningsnævnets afgørelse

I medfør af § 1, stk. 5, i bekendtgørelse nr. 924 af 27. juni 2016 om pleje af fredede arealer og tilsyn, meddeler fredningsnævnet tilladelse til gennemførelse af den forelagte plejeplan for Sengeløse Mose.

Fredningsnævnet har lagt vægt på, at plejeplanen, der har til formål gennem pleje at bevare og fremme mosaiknatur af lysåbne afgræssede kær og enge, tilgroende moser, rørskov, naturskov og et hertil hørende varieret dyre- og planteliv, tjener til opnåelse af formålet med fredningen samtidig med, den ikke er stridende mod fredningsbestemmelser.

Fredningsnævnet har lagt vægt på, at efter det oplyste er den nuværende brug og drift af delområde 1 til jagt ikke tilstrækkelig til at opfylde fredningens formål om at beskytte og forbedre områdets biologiske værdier med den sjældne kalkoverdrevsflora. Samtidig er der ikke grundlag for at antage, at værdien af arealet som jagtareal vil falde som følge af den planlagte pleje med hegning og afgræsning. Fredningsnævnet finder heller ikke grundlag for at antage, at mulighederne for at opleve nattergale i området vil blive negativt berørt af gennemførelsen af plejeplanen.

Det er fredningsnævnets vurdering, at det ansøgte ikke indebærer, at der i noget internationalt naturbeskyttelsesområde sker en forringelse af naturtyper og levesteder for arter eller betydelige forstyrrelser af arter som området er udpeget for. Det er endvidere fredningsnævnets vurdering, at det ansøgte ikke kan beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i bilag 3 til naturbeskyttelsesloven, eller ødelægge de plantearter, der er nævnt i bilag 5 til loven.

Tilladelsen fritager ikke ansøger for at søge tilladelse efter anden lovgivning, hvis dette er påkrævet.

Der henvises i øvrigt til klagevejledningen, der er trykt nedenfor.

Med venlig hilsen

Britt Falster Klitgaard
formand

Andre modtagere af denne afgørelse

Kopi af denne afgørelse er sendt til lodsejer Finn Søholm Jørgensen, lodsejere Kjeld Hemmingsen og Linda Østberg, Miljøstyrelsen, Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet og Dansk Ornitologisk Forening.

Kortbilag 1. Matrikelkort

Kortbilag 2. Kortlægning af habitatnaturtyper

Sengeløse Mose - registreret lysåben habitatnatur 0 75 150 225 300 375

- Fredningsgrænse
- lysåben habitatnaturtyper
- Tidvis våd eng
- Riggkær

 Meter

**Høje-Taastrup
Kommune**

Teknik- og Miljøcenteret
GeoData
Dato: 11-05-2015